

โบราณสถานกลุ่มเมืองพระนคร มรดกโลกที่กำลังรอการปฏิสังขรณ์

The Angkor Ruins: A World Heritage Property Awaiting Restoration

วุฒิชัย มณีอินทร์ แปลและเรียบเรียง *

ซากปรักโบราณสถานกลุ่มเมืองพระนคร ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนจาก UNESCO ให้เป็นหนึ่งใน "มรดกโลก" กำลังตกอยู่ในภาวะที่อาจเกิดการพังทลายได้ เนื่องมาจากภัยทางธรรมชาติและภัยจากสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นติดต่อกันหลายครั้ง ฉะนั้นความช่วยเหลือจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกจึงได้เข้ามา เพื่อทำการสำรวจและบูรณะซ่อมแซมกลุ่มโบราณสถานที่ยิ่งใหญ่โอฬารแห่งนี้ ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้ง "ทีมอนุรักษ์โบราณสถานกลุ่มเมืองพระนครของรัฐบาลญี่ปุ่น" (Japanese Government Team for Safeguarding Angkor หรือ JSA) ขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีองค์กรเอกชนหรือ NGO ทำการรวบรวมภาพถ่ายมรดกทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของโบราณสถานกลุ่มเมืองพระนคร บทความนี้รายงานการทำงานของ JSA ในกัมพูชาในช่วงฤดูร้อนปี ค.ศ. 1995 รวมทั้งกิจกรรมของโครงการพิทักษ์โลกและชีวิต (Help the Earth and Life Project หรือ HELP) ที่ได้เริ่มบันทึกสถานที่ที่เป็นมรดกโลกในส่วนต่างๆ ของโลก ตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1995

สิงหาคมเป็นเดือนที่กัมพูชาอยู่ในช่วงหน้าฝน เมื่อมองจากเครื่องบิน เมืองเสียมราฐจึงดูเจิ่งนองไปด้วยน้ำสีน้ำตาลแกมเหลืองทั่วไปหมด แต่ตลอดทางจากสนามบินถึงตัวเมืองที่อยู่ใกล้ที่สุด ซึ่งใช้เวลาเดินทางประมาณ 20 นาที เราได้เห็นภูมิทัศน์ชนบทกว้างสุดสายตาประกอปกกับภาพอันน่าดูของชาวนาที่กำลังตระเตรียมแปลงข้าวโดยอาศัยแรงกระบือช่วยงาน และฝูงไก่ที่วิ่งไล่กันอย่างเสรี ในบางส่วนของประเทศกัมพูชาดูเหมือนว่าจะสามารถปลูกข้าวนาปรังได้ถึง 4 ครั้งต่อปี สิ่งที่เราเห็นจากเครื่องบินว่าเป็นพื้นที่น้ำท่วมที่แท้ก็คือนาข้าวรอบๆ สนามบินนั่นเอง

เสียมราฐเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ อยู่ห่างจากกรุงพนมเปญเมืองหลวงของกัมพูชาไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 250 กิโลเมตร ในเสียมราฐนี้เอง ที่เป็นที่ตั้งของโบราณสถานกลุ่มเมืองพระนคร ซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณถึง 300 ตารางกิโลเมตร ผู้รู้กล่าวว่าจะต้องใช้เวลาหลายสัปดาห์ทีเดียวที่จะชมซาก

* เรื่องจาก Kawashima, Junko and Satoshi Masutani (JSA). "The Angkor Ruins: A World Heritage Property Awaiting Restoration," *Pacific Friends*, Vol. 23 No. 10 (February) 1996, pp. 10-16.
ภาพโดย Wamon Shimada, Baku F. Saito and Katsushiro Yokomura (HELP).

โบราณสถานได้ทั้งหมด ซึ่งรวมถึงปราสาทนครวัดที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ที่สร้างขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 และนครธรรมที่สร้างด้วยศิลปะกลุ่มโบราณสถานนี้สร้างขึ้นโดยการถากป่าเปิดเป็นพื้นที่ก่อสร้างขนาดใหญ่ ถึงแม้จะมีขนาดใหญ่มาก แต่ส่วนต่างๆ ก็ได้รับการตกแต่งอย่างประณีตด้วยภาพสลักที่วิจิตรบรรจง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสุนทรียภาพที่ลึกซึ้งและวิธีการที่น่าอัศจรรย์ของวัฒนธรรมเขมรโบราณ เป็นที่แน่ชัดว่า โบราณสถานกลุ่มเมืองพระนครเป็นหนึ่งในงานศิลปะที่งดงามที่สุดในโลก

อย่างไรก็ตาม ผลจากการถูกทำลายโดยธรรมชาติและสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นหลายครั้ง การเสื่อมโทรมและความเสียหายที่เกิดขึ้นในกลุ่มโบราณสถานนี้ มีความรุนแรงมากขึ้นจนถึงจุดที่อาจเกิดการแตกหักพังทลายลงได้ เป็นที่ปรากฏแน่ชัดแล้วว่า ความพยายามที่ผ่านๆ มาของหลายประเทศ รวมถึงฝรั่งเศส โปแลนด์ อินเดีย อินโดนีเซีย เวียดนาม และสหรัฐอเมริกา ในการที่จะสำรวจและปฏิสังขรณ์ซากปรักโบราณสถานกลุ่มเมืองพระนคร ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าชิ้นหนึ่งของเอเซียนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ เนื่องมาจากขนาดอันยิ่งใหญ่ของกลุ่มโบราณสถานแห่งนี้ เพื่อตอบคำร้องขอจากรัฐบาลกัมพูชา และประชาคมโลก ประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มโครงการอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์หอไตรด้านทิศเหนือของปราสาทบายอน (Bayon) และห้องพระลานหลวง (Royal Plaza) ส่วนปราสาทสรอพรต (Sour Prat) และฐาน ซึ่งอยู่ในนครธรรม (Angkor Thom) ทั้งคู่ รวมทั้งหอไตรด้านทิศเหนือซึ่งตั้งอยู่ภายในกำแพงชั้นนอกของปราสาทนครวัด (Angkor Vat) ด้วย โครงการนี้ดำเนินการโดย Japanese Team for Safeguarding Angkor หรือ JSA ซึ่งนำโดย ทาเคชิ นากากาวา ศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม เปรียบเทียบจากคณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวาเซดะ และคณะผู้เชี่ยวชาญจากหลายๆ สาขา เช่น สถาปัตยกรรมศาสตร์ โบราณคดี ดินและสิ่งแวดล้อม หิน ศาสตร์ของการอนุรักษ์และวิธีการบูรณะปฏิสังขรณ์ รวมทั้งการสำรวจจริงวัด

โครงการนี้มีระยะเวลา 7 ปี เริ่มต้นในปี 1994 และจะสิ้นสุดลงในเดือนตุลาคม 2001 ทุนที่ใช้ในโครงการส่วนใหญ่มาจากเงินกองทุนของญี่ปุ่นเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานทางวัฒนธรรมในโครงการของ UNESCO ในการสำรวจที่ได้กระทำไปแล้ว 2 ครั้ง สิ่งปรักหักพังที่สำคัญของกลุ่มโบราณสถานจะถูกนำไปศึกษาเปรียบเทียบตามหลักวิชา ในศาสตร์ของการอนุรักษ์และการบูรณะปฏิสังขรณ์ ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและวิศวกรรมที่เกี่ยวข้องกับหิน ผลการสำรวจเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวจะเป็นข้อมูลในการพิจารณาว่า ซากปรักหักพังส่วนใดควรได้รับเลือกให้เป็นเป้าหมายของโครงการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานทั้งสามแห่งที่กล่าวถึงข้างต้นได้ถูกเลือกโดยอาศัยข้อมูลเหล่านี้

พวกเราซึ่งเป็นสมาชิกของ HELP ได้เดินทางมายังประเทศกัมพูชาเพื่อที่จะบันทึกกิจกรรมของ JSA และสภาพของกลุ่มโบราณสถาน HELP ซึ่งเป็นองค์กรอาสาสมัคร มีสมาชิกที่ประกอบด้วยจิตรกร นักออกแบบ ช่างภาพ และนักเขียน ผู้ซึ่งเดินทาง

มาในเดือนเมษายน 1995 โดยมีจุดประสงค์ที่จะช่วยเหลือสนับสนุนความพยายามทั้งหลายในการบูรณะซ่อมแซมและปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของโลกจากแ่งคิดหรือมุมมองของศิลปิน HELP ตั้งใจที่จะบันทึกสถานที่ทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การ UNESCO ในหลายๆ วิธีด้วยกัน ซึ่งรวมถึงการถ่ายภาพ การวาดภาพ และการเขียน และใช้สิ่งเหล่านี้สนับสนุนการเรียกร้องให้เกิดการปกป้อง บำรุงรักษา และบูรณะ ภาพต่างๆ ที่บันทึกจากปรักรของโบราณสถานระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ปี 1995 เป็นตัวอย่างกิจกรรมสำคัญอันแรกของโครงการ HELP ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น

อากาศที่ร้อนระอุด้วยอุณหภูมิที่สูงกว่า 40 องศาเซลเซียสในช่วงเวลากลางวันและลักษณะอากาศร้อนชื้นของฤดูฝนทำให้สภาพอากาศในกัมพูชาแตกต่างอย่างมากกับฤดูฝนในประเทศญี่ปุ่น ความแตกต่างนี้เป็นการทดสอบความแข็งแรงทางร่างกายและความอดทนของเหล่าผู้เชี่ยวชาญที่เดินทางมาเพื่อที่จะทำงานหรือถ่ายภาพซากปรักหักพังเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ด้วยความรู้สึกรักในชมทรัพย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเอเชีย สมาชิกโครงการ HELP ก็ทำงานกันอย่างมุ่งมั่นเพื่อที่จะรักษาสีสิ่งสิ่งงดงามให้คงอยู่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ไม่ว่าที่ใดในซากโบราณสถานที่เราเข้าไป เด็กๆ จะรูกันเข้ามาขายของที่ระลึกหรือไม่ก็คุยกับพวกเราและนักท่องเที่ยวที่มาจากทุกมุมโลก สายตาที่เป็นมิตรและฟันขาวสดใสของพวกเขา รวมทั้งรอยยิ้มที่ปรากฏอยู่บนใบหน้าเป็นความประทับใจอย่างแท้จริงสำหรับพวกเรา แม้บางครั้งเขาจะชวนเราพูดคุยอย่างไม่ยอมเลิกจนกลายเป็นการรบกวน แต่พวกเขาก็รู้สึกสบายใจอย่างประหลาดเมื่อได้พูดคุยกับเด็กๆ ในระหว่างการพยายามบันทึกภาพเด็กเหล่านี้สดใสด้วยเสน่ห์ที่ไร้เดียงสาที่พวกเราเองก็ไม่มีวันลืม

ซากโบราณสถานทั้งสามแห่งที่ได้รับการคัดเลือกจาก JSA เป็นอาคารที่สะท้อนลักษณะของโบราณสถานกลุ่มเมืองพระนคร ท้องพระลานหลวง (Royal Plaza) ซึ่งโดดเด่นในด้านโครงสร้างที่สง่างามและมีเอกลักษณ์นั้น เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แม้กษัตริย์องค์ปัจจุบัน เจ้านโรดม สีหนุก็ทรงเคยใช้ประกอบพิธีตามประเพณีดั้งเดิม เช่น พิธีการเก็บเกี่ยวประจำปี ในช่วงทศวรรษ 1950 ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญจาก Ecole Francaise d' Extreme Orient (EFEO) ได้ดำเนินการบูรณะฐานพระเจ้าซีเรื้อน (Terrace of Leper King) และฐานพลับพลาสูงหรือฐานช้าง (Terrace of the Elephants) ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกของท้องพระลานหลวงนี้ JSA ได้ตกลงใจที่จะทำการบูรณะปราสาทสรอพรต (Sour Prat) ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านตะวันออก และปราสาทคลัง (Khleang) เหนือและใต้ การเสื่อมสภาพและแตกหักกระจายของยอดปราสาททั้ง 12 ยอดของปราสาทสรอพรตได้ขยายวงกว้างจนเข้าขั้นอันตราย ในขณะที่ส่วนฐานก็พังทลายจนเกือบไม่เหลือรูปร่างเดิม เนื่องมาจากการรบกวนที่เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า นับแต่นครธมได้ถูกสร้างขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 12

หอไตรด้านทิศเหนือของปราสาทขอมที่กำลังทรุดโทรมตั้งอยู่โดดเดี่ยวบนฐานสูง ดังนั้น การซ่อมแซมแบบง่าย ๆ จึงไม่เพียงพอที่จะป้องกันการถล่มของโบราณสถานได้ ส่วนของปราสาทขอมเองที่ใกล้จะพังทลายก็ต้องได้รับการซ่อมแซมอย่างรีบด่วน แต่หลังจากนั้นควรจะต้องมีการทำแผนการบูรณะซ่อมแซมโครงสร้างทั้งหมดอีกด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีส่วนผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ มาร่วมดำเนินการศึกษาวิจัย ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการร่างแผนการบูรณะและอนุรักษ์ ณ. วันนี้ ประเทศฝรั่งเศส โปแลนด์ และประเทศอื่นๆ ได้ทำการสำรวจทางโบราณคดีไว้บ้างแล้วใน บางส่วน แต่ยังไม่มีการวิเคราะห์เชิงปริมาณเกี่ยวกับฐานรากหรือ วิศวกรรม การก่อสร้างของปราสาทขอม หรือทำการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับ เทคนิคและการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งใช้ในการสร้างศาสนสถานที่ยิ่งใหญ่ แห่งนี้ หลังจากพิจารณาสภาพการณ์นี้แล้ว JSA ได้ตัดสินใจที่จะทำการสำรวจและ บูรณะมุขหน้า และมุขหลังของหอไตรด้านทิศเหนือซึ่งได้รับความเสียหายมากที่สุด ข้อมูลที่จะได้จากการสำรวจ ซึ่งจำเป็นจะต้องทำการถอดแยกชิ้นส่วนของมุขนี้ จะเป็น ข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการศึกษารักษาโบราณสถานอย่างรอบด้านและสำหรับการ กำหนดแผนรวมการอนุรักษ์และบูรณะปราสาทขอมต่อไป

โดยรวมแล้ว ปราสาทนครวัดยังไม่ถึงกับจะพังทลายลง แต่มีหลายส่วนที่จำเป็นต้อง ได้รับการซ่อมแซมอย่างรีบด่วน ทำให้ต้องมีการกำหนดมาตรการพื้นฐานขึ้นในอนาคต อันใกล้นี้ และก็เช่นเดียวกัน งานนี้จำเป็นต้องมีการสำรวจโดยผู้เชี่ยวชาญจากสาขา ต่างๆ เช่น ฐานราก และวิธีการก่อสร้าง เป็นต้น

ภาพของนักศึกษาทีมพัฒนาทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับคณะของ JSA เป็นสิ่งที่ประทับใจพวกเราอย่างยิ่ง ทีมงานชาวญี่ปุ่น รวมทั้งศาสตราจารย์ นากากาวา หัวหน้าคณะ JSA หวังที่จะถ่ายทอดความรู้และทักษะในการวิจัยและบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน เพื่อที่ชาวกัมพูชาจะสามารถเข้ามาทำงานในส่วนนี้ได้ด้วยตนเองในที่สุด

ถึงแม้ว่า JSA และ HELP เพิ่งจะเริ่มต้นการทำงาน แต่เป็นที่แน่นอนว่าความพยายามของทั้งสองคณะในการที่จะปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ โดยผ่านการร่วมมือกันอย่างไร้พรมแดนเช่นนี้ จะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกัมพูชาและประเทศญี่ปุ่นแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น